

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Mantė Lenkaitytė

**VIENUOLIO IDEALAS EUCHERIJAUS LIONIEČIO
„PAŠLOVINIME DYKUMAI“ IR LOTYNIŠKOJE
VIENUOLINĖJE LITERATŪROJE IKI PENKTOJO AMŽIAUS PRADŽIOS**

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Vilnius, 2006

Disertacija rengta 2002 – 2006 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

doc. dr. Tatjana Aleknienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija - 04 H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas

doc. dr. Irena Vaišvilaitė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija - 05 H)

Nariai:

prof. habil. dr. Martine Dulaey (École Pratique des Hautes Études, humanitariniai mokslai, filologija - 04 H)

doc. dr. Tatjana Aleknienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija - 04 H)

doc. dr. Nijolė Juchnevičienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija - 04 H)

dr. Mintautas Čiurinskas (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija - 04 H)

Oponentai:

prof. habil. dr. Sergejus Temčinas (Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija - 04 H)

dr. Darius Baronas (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija - 05 H)

Disertacija bus ginama viešame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2006 m. gruodžio 15 d. 15 val. V. Krėvės (118) auditorijoje.

Adresas:

Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas

Universiteto g. 5

Vilnius 01513-LT

Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2006 m. lapkričio 14 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje

VILNIUS UNIVERSITY

Mantė Lenkaitytė

**THE MODEL OF A MONK IN *DE LAUDE EREMI* OF EUCHERIUS OF LYONS
AND IN THE LATIN MONASTIC LITERATURE
UP TO THE EARLY FIFTH CENTURY**

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philology (04 H)

Vilnius, 2006

Doctoral dissertation was prepared at Vilnius University in 2002 – 2006.

Scientific Supervisor:

Doc. Dr. Tatjana Alekniene (Vilnius University, Humanities, Philology - 04 H)

The dissertation is defended at Vilnius University, Academic Board of Examiners in Philology:

Chairperson

Doc. Dr. Irena Vaišvilaitė (Vilnius University, Humanities, History - 05 H)

Members:

Prof. Habil. Dr. Martine Dulaey (École Pratique des Hautes Études, Humanities, Philology - 04 H)

Doc. Dr. Tatjana Alekniene (Vilnius University, Humanities, Philology - 04 H)

Doc. Dr. Nijolė Juchnevičienė (Vilnius University, Humanities, Philology - 04 H)

Dr. Mintautas Čiurinskas (Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology - 04 H)

Opponents:

Prof. Habil. Dr. Sergejus Temčinas (Institute of the Lithuanian Language, Humanities, Philology - 04 H)

Dr. Darius Baronas (Lithuanian Institute of History, Humanities, History - 05 H)

The dissertation will be defended publicly in front of the Academic Board of Examiners in Philology in the Hall of V. Krėvė (No 118), on December 15, 2006, at 3 p. m.

Address:

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

Lithuania

The summary of doctoral dissertation was distributed on November 14, 2006.

The copy of doctoral dissertation is available at the Library of Vilnius University.

VIENUOLIO IDEALAS EUCHERIJAUS LIONIEČIO „PAŠLOVINIME DYKUMAI“ IR LOTYNIŠKOJE VIENUOLINĖJE LITERATŪROJE IKI PENKTOJO AMŽIAUS PRADŽIOS

Santrauka

Tyrimo objektas

Tyrimo objektas yra asketinis veikalas *De laude eremi* („Dykumos pašlovinimas“), laiško forma parašytas Eucherijaus Lioniečio apie 428 m. po Kr., ir jo lotyniškieji literatūriniai pirmtakai, parašyti lotynų k. arba išversti į ją iš graikų k.

De laude eremi yra pirmas literatūros kūrinys, sukurtas Lerino vienuolyno aplinkoje. Vienuolynas, kurį apie 410 m. įkūrė Honoratas Arlietis, greitai tapo įtakingiausiu Pietų Galijos vienuoliniu centru. Taigi Eucherijaus kūrinys žymi naujai gimusios bendruomenės idealus. Jo svarbą įrodo ir tai, kad daugelis vėlesnių Lerino autorių buvo smarkiai įtakoti Eucherijaus vienuolio vizijos. Iš kitos pusės, veikalas seka jau susikūrusia lotyniškos vienuolinės literatūros tradicija, kurią mažiau nei prieš šimtą metų pradėjo „Antano gyvenimo“ vertimas į lotynų k. Todėl į Eucherijaus veikalą žvelgiama jo literatūrinių pirmtakų kontekste, siekiant nustatyti, ką Eucherijus skolingas ankstesniems autoriams, o kas yra būdinga jo paties sukurtam vienuolio idealui.

Kiti Eucherijaus veikalai pasitelkiami tuo atveju, jei padeda išsiaiškinti tam tikras autoriaus sąvokas ar mintis. Tačiau tyrimo objektas neapima kitų Lerino aplinkos veikalų. Visų pirma, tai viršytų darbo galimybes, o antra, keletas tokių tyrimų rezultatų jau yra paskelbta atskiromis monografijomis.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas yra apibūdinti *De laude eremi* pateikiamą vienuolio modelį, palyginant jį su vienuolio modeliu ankstesnėje lotyniškoje vienuolinėje literatūroje. Tyrimas nesiekia atkurti istorinių asmenų bruožų, istorinių realijų, dvasinių doktrinų ar socialinių tekstų sukūrimo priežasčių bei pasekmių. Tyrimu siekiama išanalizuoti literatūrines priemones, kuriomis kuriamas ir aprašomas vienuolio sekamas pavyzdys, randamas konkrečiose žmogiškose figūrose, – bibliniuose bei nesenos krikščioniškos istorijos veikėjuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. apžvelgti pavyzdžio ir imitacijos vaidmenį ankstyvojoje krikščioniškoje literatūroje;
2. visapusiškai išanalizuoti *De laude eremi*: veikalo stuktūrą, pagrindines sąvokas, egzegetinį autoriaus metodą.
3. pagal *De laude eremi* pateikiamus biblinius ir to meto pavyzdžius apibūdinti Lerino vienuolio modelį.
4. apibūdinti vienuolio modelį vienuoliniuose veikaluose, parašytuose iki *De laude eremi* lotynų kalba ar išverstuose į ją iš graikų k.:
 - a. apibūdinti bibliinių veikėjų vaidmenį kuriant vienuolio idealą ar tipą;
 - b. ištirti, kaip kuriamas vienuolio modelis pasitelkiant bibliinių veikėjų bruožus;
 - c. aptarti autoritetus, sutinkamus artimiausioje vienuolio aplinkoje;
 - d. nustatyti Rytų vienuolio vaidmenį Vakarų literatūroje;
 - e. nustatyti ryšį tarp įvairių pavyzdžių ir modelių grupių: bibliinių veikėjų, praeities vienuolių ir šiandienos mokytojų;
 - f. ištirti, kurią akimirką vienuolis, kuris iki šiol sekė kitų pavyzdžiu, pats tampa sektinu idealu.
5. palyginti *De laude eremi* vienuolio modelį su vienuolio modeliu ankstesniuose veikaluose; nustatyti, ką Eucherijus perėmė iš savo pirmtakų, o kas yra būdinga jo paties sukurtam vienuolio idealui.

Tyrimo aktualumas ir naujumas

Nors *De laude eremi* buvo ne kartą analizuotas, tačiau šie tyrimai niekuomet nebuvo išsamūs, nes buvo ribojami straipsnio apimties arba, tyrinėjant veikalą platesniame Lerino literatūros kontekste, likdavo neaptarti tam tikri tik šiam veikalui būdingi bruožai. Literatūrine prasme *De laude eremi* paprastai matomas kaip atsiskyrėliško gyvenimo pašlovinimas, kuriame rojui būdingais apibūdinimais aukštinama dvasinė Lerino dykuma – tylos ir maldos vieta. 1968 m. apie veikalą buvo publikuoti du straipsniai: Luigi Alfonso aptarė veikalo asketinių-protreptinių pobūdį, lygindamas jį su antikiniaiis veikalais, o Ilona Opelt pažvelgė į „Pašlovinimą“ Vėlyvosios Antikos literatūros kontekste, ypač išryškindama veikalo bibliinę-tipologinę prasmę.

Gaila, tačiau pastarasis bruožas nebuvo pastebėtas vėlesnių tyrinėtojų. Salvatore Pricoco, parengęs kritinį *De laude eremi* leidimą 1965 m., 1978 m. išleido monografiją „L'isola dei Santi“, kur įžvalgiai aptaria Lerino vienuolyno ištakas ir jo aplinkoje parašytus literatūrinius veikalus. Tuo tarpu pastarųjų kelių dešimtmečių tyrinėjimai, skirti Lerino vienuolynui, „Pašlovinimą dykumai“ labiau analizuoja kaip šaltinį, teikiantį žinių apie ankstyvąją vienuolyno asketinę, teologinę ar socialinę aplinką, o ne kaip literatūros kūrinį.

Bendresniuose ankstyvosios Vakarų vienuolystės tyrinėjimuose apžvelgiami įvairūs jos aspektai: vienuolinis gyvenimas kaip *vita angelica*, *vita apostolica* ar *vita prophetica*; taip pat aptariama vienuolinio gyvenimo teologinė bei dvasinė prasmė, veikalų kilmė ir šaltiniai, Rytų vienuolystės įtaka Vakarams, istoriniai, filosofiniai ir dvasiniai vienuolinės literatūros bruožai. Prieš penkiolika metų Pierre-qui-Vire vienuolyno Prancūzijoje vienuolis Adalbert de Vogüé ėmėsi monumentalaus darbo – parašyti ankstyvosios vienuolinės literatūros istoriją, kurios iki šiol išleista jau dešimt tomų.

Šio darbo tikslas – vidinė lotyniškosios vienuolinės literatūros tekstų analizė, kuri leistų apibrėžti vienuolio modelį naudojantis filologinėmis priemonėmis. Siekėme apibūdinti vienuolio idealą konkrečiuose veikaluose ir nustatyti, jei įmanoma, vienuolio modelių seką istorijos eigoje, kokią siūlome išvelgti Eucherijaus „Pašlovinime dykumai“. Šis gana trumpas tekstas pasižymi labai koncentruota kalba, kurios teminis ir leksinis pagrindas – Šventasis Raštas ir krikščioniški simboliai. Todėl visų pirma būtina išsamiai išanalizuoti patį veikalą, o po to pažvelgti į jį ankstesnės lotyniškosios literatūros kontekste. Gilesnė biblinio turinio analizė, siūlanti darbą matyti ne tik siauruose vienuolinės literatūros rėmuose, gali nubrėžti naujus horizontus ateities tyrinėjimams.

Tokio tyrinėjimo Lietuvoje svarba yra dar didesnė. Nors Bažnyčios Tėvų tyrinėjimai jau turi savo lietuvišką istoriją, kokia skurdi ir trumpa ji bebūtų, vienuolinė literatūra, ypač jos ištakos, dar nesulaukė Lietuvos akademinės visuomenės dėmesio. Tačiau šie tekstai yra svarbūs ne tik vienuolijų istorijos tyrinėjimams, bet ir apskritai gilesnėms Vakarų literatūros, kultūros ar dvasingumo studijoms. Todėl tikimės, kad šis pirmasis indėlis į dar neištirtą lauką paskatins ir daugiau diskusijų, tekstų studijų ar pirmųjų jų vertimų į lietuvių kalbą.

Tyrimo metodai

Tekstai analizuojami naudojant *hermeneutinį* ir *lyginamąjį* metodus. Kad būtų lengviau apsibrėžti tolesnio tyrinėjimo kryptį bei norint naujai pažvelgti į pagrindinį tyrimo objektą, analizė pradedama Eucherijaus Lioniečio *De laude eremi*. Kiti veikalai analizuojami retrospektyviai, tačiau chronologine tvarka, pradedant ankstyviausiuoju – „Antano gyvenimu“ – ir baigiant Jono Kasijono, Eucherijaus amžininko ir draugo, darbais. Tokia tyrimo tvarka leidžia pažvelgti į pagrindinių lotyniškosios literatūros sąvokų ir literatūrinių priemonių vystymąsi bei palyginti Eucherijaus vienuolio modelį „Pašlovinime dykumai“, kuris jau buvo aptartas darbo pradžioje, su jo literatūriniais pirmtakais. Tai leis padaryti bendras darbo išvadas.

Kadangi tyrime naudojami šaltiniai priklauso skirtingiems literatūriniais žanrams, be to, tekstai skiriasi savo ilgumu ir turiniu, jų analizei taikomi skirtingi tyrimo aspektai. Tai ypač ryšku Jonui Kasijonui skirtoje dalyje, kadangi jo veikalai, kitaip nei ankstesni lotyniški tekstai, pasakojantys vienuolių gyvenimo istorijas, pateikia gana teorinį vienuolio idealą. Vis tik siekiama aptarti kiekvieno veikalo literatūrinės priemonės, naudojamas vienuolio idealo ir pavyzdžio kūrimui. Kadangi Eucherijaus „Pašlovinime“ vienuolio modelis yra gana abstraktus, kuriamas labiau visa darbo visuma nei atskirų veikėjų paveikslais, veikalas analizuojamas išsamiau, į tyrimą įtraukiant ir jo pagrindines sąvokas bei Eucherijaus biblinės interpretacijos aptarimą.

Šaltiniai

Darbo šaltiniai pasirinkti atsižvelgiant į tai, kaip jų turinys atitinka darbui keliamus tikslus ir uždavinius. Remiantis šiuo kriterijumi tyrimui daugiausia pasirinkti hagiografiniai tekstai, vienuolių gyvenimai: pirmoji krikščioniška vienuolio biografija „Antano gyvenimas“, parašyta 356 m., ir du jo vertimai į lotynų kalbą; trys Jeronimo parašyti šventųjų „Gyvenimai“ (*Vita Pauli*, *Vita Hilarionis* ir *Vita Malchi*), sukurti 375-391 m.; anoniminė „Egipto vienuolių istorija“ (*Historia monachorum in Aegypto*), Rufino išversta į lotynų k. apie 403-404 m.; dvi Rufino knygos, kurias jis apie 402 m. pridėjo prie Euzebijaus Cezariečio „Bažnyčios istorijos“ lotyniškojo vertimo; Sulpicijaus Severo parašytas „Šv. Martyno Tūriečio gyvenimas“ (*Vita Martini*) bei „Dialogai“ (397-404 m.), pirmieji originalios lotyniškosios biografijos pavyzdžiai. Nors Jono Kasijono *Institutiones* ir *Conlationes* priklauso kitiems literatūriniais žanrams, tačiau dėl to, kad

juose esama šiam tyrimui svarbių elementų, ir dėl to, kad jų reikšmė Lerino vienuolynui ir Eucherijui yra nenuginčijama, jie taip pat buvo įtraukti į darbo šaltinius.

Kadangi vienas iš darbo tikslų yra nustatyti galimą kitų autorių įtaką Eucherijui, antrasis šaltinių pasirinkimo kriterijus buvo tikimybė, kad šaltiniai būtų buvę jam žinomi, taigi kad jų lotyniškoji versija būtų atsiradusi anksčiau nei buvo publikuotas *De laude eremi* 428 m. Šis kriterijus lėmė, kad į tyrimą nebuvo įtraukti kai kurie svarbūs vienuoliniai tekstai (pvz., Pachomijaus „Gyvenimai“, Paladijaus „Istorija Lauzui“, „Tėvų ištaros“), kurių lotyniškos versijos žinomos tik nuo antros penktojo amžiaus pusės.

Galiausiai, norint geriau suprasti Eucherijaus mintį, atsižvelgta į kitus jo kūrinius, nors visi jie pasirodė vėliau nei *De laude eremi: De contemptu mundi*, laišką kilmingam giminaičiui Valerijonui, raginantį atsiversti į vienuolinį gyvenimą; du egzegetinius veikalus, *Formulae spiritualis intellegentiae* ir *Instructionum libri duo*, bei pasakojimą apie Tėbų legiono kankinystę, *Passio Acaunensium martyrum*.

Ginamieji teiginiai

Darbe ginami šie teiginiai:

1. Ankstyvojoje lotyniškoje vienuolinėje literatūroje vienuolio idealas, kurio dorybėmis ir elgesiu reikia sekti, gali būti: a) asmuo, kurį pats vienuolis nurodo kaip pavyzdį (*exemplum*), kuriuo jis seka, pvz. savo dvasios vadovą arba kokį nors biblinį veikėją; b) asmuo, kurį vienuolis nurodo kitiems kaip tam tikros dorybės sektiną pavyzdį, *exemplum*; c) pats vienuolis, kurio gyvenimą ir dorybes autorius aprašo kaip pavyzdį (*exemplum*) kitiems. Šis vienuolio paveikslas taip pat gali atspindėti d) biblinį veikėją, kuris yra tam tikras vienuolio *typos*, nes vienuolis atkartoja jo žodžius ar veiksmus.

2. Visi šie vienuolio idealo kūrimo elementai gali būti pritaikyti vaizduojant vieną asmenį. Tokiu atveju jis vaizduojamas iš dvipusės perspektyvos. Nors skaitytojams pateikiamas tiesioginis sektinas (*imitari*) pavyzdys yra vienuolio figūra, tačiau ji konstruojama remiantis Šventojo Rašto veikėjais. Tokiu būdu atsiranda seka tarp Biblijos šventųjų, krikščionių kankinių ir naujų šventųjų, t. y. vienuolių, kurie per visą savo gyvenimą sekė pirmųjų pavyzdžiu ir siekė antrųjų šlovės.

3. Šis gyvas vienuolio *exemplum*, kuris moko labiau savo gyvenimo būdu ir darbais nei žodžiais, yra esminis ankstyvosios vienuolinės literatūros elementas.

Vienuolio dorybės yra *exempla*, kuriuos reikia imituoti (*imitari*) ir siekti pralenkti (*aemulari*). Vienuolinės literatūros tikslas kaip tik ir yra iškelti viešumon šį gyvą *exemplum*, kuriuo lyg savo instrumentu Dievas parodo, kad dorybė yra pasiekiamo žmogui, ir kuriuo kviečia kitus sekti jo gyvenimu (*ad vitae imitationem*).

4. Vakarų literatūroje vienlaikis idealas matomas Rytų vienuolių, kuriuos dažniausiai atstovauja Egipto dykumos atsiskyrėlis, gyvenimuose. Antano figūra čia yra iškilčiausia. Jo įtaka matoma daugumoje vėlesnių lotyniškosios vienuolinės raštijos veikalų, o jo „Gyvenime“ jau ryškūs pagrindiniai modelio konstravimo elementai. Kasijanas, rašydamas maždaug septyniasdešimčia metų vėliau, vienuolio modeliui gali suteikti jau teorinius ir istorinius pagrindus, ypač išryškindamas senumo (*antiquitas*), tradicijos (*traditio*) ir pavyzdingumo (*exemplum*) dorybes.

5. Palyginus su ankstesniais autoriais, Eucherijus kuria abstraktesnį „idealų“ vienuolio modelį. Vienuolystės istoriją jis parodo kaip platesnės Išganymo istorijos dalį. Eucherijaus vienuolio idealo konstravimas kyla iš Eucherijaus dykumos interpretacijos, kuri pirmiausia yra tipologinė, t. y. dykuma ir joje įvykę Šventosios istorijos įvykiai, aprašyti Išėjimo knygoje, laikomi krikšto simboliais. Taigi įžengimas į dykumą, alegoriškai reiškiantis vienuolinio gyvenimo pradžia, gali būti interpretuojamas kaip antrasis krikštas. Todėl Lerino vienuoliai, kuriems suteikiami bibliinių figūrų bruožai, pasirodo ne tiek kaip vienuolinį gyvenimą gyvenantys asketai, bet kaip platesnės Bažnyčios nariai, atstovaujantys Dievo išūnytą tautą.

I. MODELIS IR PAVYZDYS ANKSTYVOJOJE VIENUOLINĖJE LITERATŪROJE

Pirmojoje dalyje supažindinama su pavyzdžio sąvoka bei jos svarba ankstyvojoje krikščioniškoje literatūroje apskritai bei, siauresne prasme, vienuoliniuose veikaluose. Pirmąją dalį sudaro du skyriai, „**Pavyzdys ir jo sekimas krikščionybėje**“ bei „**Pavyzdiniai veikėjai ankstyvojoje vienuolinėje literatūroje**“. Pirmame skyriuje aptariamas biblinis krikščioniškos pavyzdžio sąvokos pagrindas ir jo santykis su pavyzdžio bruožais klasikinėje literatūroje. Esminį skirtumą tarp pastarųjų žymi krikščionių tikėjimas įsikūnijusiu Dievu. Pagonys siekė dorybės savo pačių jėgomis, vardan jos pačios ar savo šlovės. Krikščionys tuo tarpu save laiko priklausomais nuo

Dievo, kuris kartu yra ir galutinis jų dvasinių siekių tikslas, valios. Tikėjimas Dievo įsikūnijimu taip pat nulemia linijinį krikščionišką istorijos supratimą, kurio pasekmė yra tipologinė Biblijos interpretacija, bei ypatingus mokytojo ir mokinio santykius. Antrame skyriuje aptariamas Šventojo Rašto ir tradicijos vaidmuo vienuolinėje literatūroje. Kai kurie Biblijos veikėjai, pavyzdžiui, pranašai Elijas, Eliziejus ir Jonas Krikštytojas, patriarchas Abraomas, apaštalai ir pirmųjų krikščionių bendruomenė Jeruzalėje, buvo laikomi vienuolinio gyvenimo būdo prototipais. Vis tik vienuolio idealas *par excellence* visuomet buvo Jėzus Kristus. Biblinį vienuolio modelį praplėtė nesenos krikščionių istorijos pavyzdžiai. Vėlesnės vienuolių kartos siekė išsaugoti pirmųjų vienuolių tėvų, – jų mokymo ir gyvenimo būdo, – idealą. Kadangi besirandanti Vakarų vienuolystės judėjimą labiausiai įtakojo idėjos, kilusios rytinėje imperijos dalyje, o pirmieji vienuolinės literatūros Vakaruose pavyzdžiai buvo vertimai iš graikų k. arba, nors ir parašyti lotyniškai, tačiau pasakojantys apie Rytų vienuolius, galima sakyti, kad Vakarų vienuolis „užaugo“ auklėjamas rytietiško pavyzdžio.

II. VIENUOLIO MODELIS EUCHERIJAUS LIONIEČIO VEIKALE *DE LAUDE EREMI*

Antrojoje dalyje aptariamas vienuolio modelis Eucherijaus Lioniečio „Pašlovinime dykumai“. Pirmajame skyriuje „**Eucherijaus Lioniečio gyvenimas ir veikalai**“ pristatomas autorius, antrajame, „*De laude eremi*“, – kūrinys ir jo sukūrimo aplinkybės. Trečiasis skyrius pavadintas „**Vienuolio modelis**“. Kadangi veikale realybė interpretuojama alegoriškai, o Šventasis Raštas yra pagrindinė teminė medžiaga, siekiant suvokti autoriaus siūlomą vienuolio modelį, analizuojama veikalo visuma, jo struktūra bei pagrindinės sąvokos. Analizė pradedama veikalo teminės struktūros aptarimu, kur atsiskleidžia dykumos „interiorizacija“ (poskyris „**Darbo struktūra**“). Sąvokos, žyminčios literatūrinį ir dvasinį veikalo pagrindą, aptartos poskyryje „**Pagrindinės sąvokos**“. Čia išanalizuotos dykumos ir atsiskyrimo, rojaus, meilės ir Dievo malonės sąvokos, kurios atskleidžia, kad Eucherijaus kuriamas dykumos paveikslas yra alegorinis, dykuma suvokiama kaip rojus, kaip dvasinė, o ne fizinė realybė. Nors vaizduodamas dykumą kaip rojų Eucherijus skolinasi tam tikrus įvaizdžius ir posakius iš ankstesnių autorių, tačiau jo dykuma pirmiausia yra kuriama biblinėmis aliuzijomis, posakiais, metaforomis ir parabolėmis; tai Išėjimo knygos dykuma, perkeista Gerosios

naujienos. Eucherijaus dykumoje žmogus yra arčiausiai dangaus. Tai vieta, kur jį lanko angelai, kur galima džiaugtis mistine tyła, kontempliacija ir malda. Kadangi dykuma yra prarastoj Rojaus atspindys žemėje, ji tampa dvasinio džiaugsmo ir vaisingumo vieta. Iš kitos pusės, perdžiūvusi ir nedirbama dykumos žemė yra pašventinta dėl jai suteiktos funkcijos: per ją neišvengiamai turi praeiti kiekvienas, kuris šiame žemiškame pasaulyje ieško kelio į Pažadėtąją žemę. Kitame poskyryje, **„Eucherijus kaip Biblijos interpretatorius“**, aptariama biblinių citatų ir aliuzijų įtaka veikalui. Eucherijus išvysto plačią dykumos biblinę tipologiją, kurią išdėsto trijuose istorijos tarpsniuose: „Pašlovinime“ vaizduojama Senojo Testamento dykuma, Naujojo Testamento dykuma ir šiandieninė dykuma, kurioje gyvena vienuoliai. Tam tikros temos (dieviška dykumos gyventojų apsauga, dvasinis džiaugsmas, Dievo teikiama maisto ir rūbų gausybė, dykumoje veikiančios įstatymai, dykuma kaip maldai, pasninkui ir Dievo apsiareiškimams palanki vieta) paremtos tipologine, krikšto ir kristologine Biblijos interpretacija, ypač atskleidžiant krikščionišką Išėjimo knygos pasakojimo prasmę. Asketinis gyvenimo dykumoje aspektas beveik neminimas; net ir šiandieninės dykumos aprašyme vyrauja egzegetiniams veikalams, o ne moralinei doktrinai būdingos biblinės aliuzijos. **„Biblinių pavyzdžių“** dalyje nagrinėjamos biblinės figūros, kurios sutinkamos „Pašlovinimo“ tekste. Dauguma jų, pateiktos chronologine tvarka *confirmatio per exempla* dalyje, pasakoja Išganymo istoriją dykumoje. Istorija prasideda pirmuoju žmogumi Adomu, tęsiasi pagrindiniais Senojo Testamento veikėjais – Moze, Dovydu ir pranašais – ir baigiasi Naujuoju Testamentu – Jonu Krikštytoju ir Jėzumi. Dalis, skirta Išėjimo knygos įvykiams, Mozę vaizduoja kaip tautos vadą, kuris iš avių ganytojo tampa tautos ganytoju. Pranašo Elijo cikle pabrėžiama dvasinė mokinytė ir dvasinio gyvenimo paveldimumas. Naujojo Testamento veikėjams skirtoje dalyje koncentruojamasi į Jėzaus asmenį, kurio atėjimą į pasaulį išpranašauja Jonas Krikštytojas. Šventojo Rašto figūros veikale pasirodo dar du kartus, pirmą – kad įrodytų, jog Dievas dykumoje bendrauja su savo šventaisiais (Moze ir Eliju), o antrą – kad parodytų pasninko galią dykumoje (Mozė, Elisas ir Jėzus). **„Šiandienos dykumos gyventojų“** skyriuje analizuojami dabartiniai dykumos gyventojų pavyzdžiai – Honoratas, Hilarijus, kai kurie žymesni Lerino vienuolyno gyventojai ir dykumos gyventojai apskritai. Nors vienuolyno įkūrėjas Honoratas vaizduojamas žodžiais, pasiskolintais iš karinės terminijos, tačiau jo paveikslas veikia rodo jo tėvišką rūpestį savo vienuoliais. Laiško adresato Hilarijaus

pagrindinis bruožas – jo geras išsilavinimas praeityje bei dabartinė meilė dykumai. Ypač pabrėžiama abipusė Honorato ir Hilarijaus meilė. „Pašlovinimo“ pabaigoje autorius prisimena keletą žymiausių vienuolyno gyventojų, kurių dalis jau yra išvykę: vienuolyno įkūrėją Honoratą, jo įpėdinį, dabartinį abatą Maksimą, du žymius brolius Lupą ir Vincentą (jie, kaip ir Honoratas, jau išvykę iš salos tolesnėms misijoms); galiausiai – garbingą senolį Kaprazijų ir tėvus, kurie gyvena pagal egiptietišką tradiciją. Pirmieji keturi veikėjai žymi *ambiendos sacerdotes*, o Kaprazijus kartu su *sancti senes* priklauso *praestantissimi monachi* grupei. Du kartus veikale paminėti Rytų vienuoliai: du Egipto vienuoliai, Jonas ir Makarijus, užbaigia biblinių pavyzdžių eilę, būdami jų įpėdiniais dykumoje šiandien, o „Pašlovinimo“ pabaigoje Lerino vienuoliai nurodomi „atgabėnę Egipto tėvus“ į salą. Tokiu būdu, tarpininkaujant Rytų vienuoliams, Lerinos salos vienuoliai gali pretenduoti būti teisėtais Biblijos šventųjų įpėdiniais. „Išvadose“ aptariami tyrimo rezultatai. „Pašlovinime“ matome dvi veikėjų grupes: pirmoji apima biblines ir dvi Rytų vienuolių figūras, o antroji – žymiausius Lerino vienuolyno gyventojus. Šios dvi istorijos, kurių antroji iš tiesų pratęsia pirmąją, ne tik liudija apie Dievo malonę dykumai, bet ir parodo dvasinio gyvenimo modelius, kurių kai kuriuos *jau* įkūnija Lerino vienuolyno gyventojai. Iš kitos pusės, šioms figūroms – nei biblinėms, nei Lerino – nesuteikiama kokių nors ypatingų asketinių bruožų. Taigi tai, kas jungia Mozės, Jono Krikštytojo, Jėzaus, Honorato ir Hilarijaus figūras yra daugiau biblinė dykumos ir jos gyventojų tipologija nei jos asketinis aspektas, o įžengimas į dykumą, alegoriškai suprantamas kaip vienuolinio gyvenimo pradžia, gali būti interpretuojamas kaip antrasis krikštas.

III. VIENUOLIO MODELIS ANKSTYVOJOJE LOTYNIŠKOJE VIENUOLINĖJE LITERATŪROJE

Trečioji darbo dalis suskirstyta į skyrius pagal autorius ir jų veikalus. Pirmasis skyrius skirtas pirmajam veikalui lotynų kalba apie vienuolius, „**Atanazo Aleksandriečio Vita Antonii**“, parašytam apie 356 m. Pirmiausia aptariami „**Dabartiniai pavyzdžiai**“, pateikti „Gyvenime“. Atanasas savo veikalu ragina skaitytojus prilygti arba net pralenkti Antano dorybes, mokantis ir varžantis su jo pavyzdžiu (*ad aemulationem et exemplum*). Dorybės kelyje, kurį pasirinko, Antanas

vaizduojamas stovįs greta savo pirmtakų, pirmųjų savo mokytojų. Tai jam suteikia teisę pačiam raginti kitus pradėti keliauti tobulos dorybės ir krikščioniško tikėjimo keliu. Antras poskyris skirtas „**Biblinių pavyzdžių ir veikėjų kaip vienuolinio gyvenimo modelių**“ analizei. Čia aptariama, kaip Antanas savo gyvenimu imituoja pranašų, apaštalų ir Kristaus gyvenimą. Skyriuje „**Antanas: tėvas ir šventasis**“ analizuojama, kaip autorius vaizduoja Antano brendimą nuo *filiius* iki *pater* ir galiausiai *senex*, pastarajam titului suteikiant ypatingą dvasinį autoritetą ir pagarbą. Poskyryje „**Kiti atsiskyrėliai**“ trumpai aptariamos kitos vienuolių figūros. „**Išvadose**“ konstatuojama, kad „Antano gyvenimas“, ypač jo lotyniškasis vertimas, skirtas vienuolinio judėjimo pradinininkams Vakaruose, pateikia jiems asketinio gyvenimo modelį. Lotyniškame Evagro Antiochiečio vertime *exemplum* ir *imitatio* svarba pabrėžta net labiau nei originaliame graikiškame tekste. Daugelis Antano gyvenimo epizodų atspindi tam tikrus biblinius įvykius. Jo gyvenime pilna aliuzijų į Jėzaus ir Senojo Testamento patriarchų gyvenimus. Suteikdamas Antanui *homo Dei* ir *servus Christi* titulus, Atanasas pastato jį į gretą su Senojo Testamento pranašais ir Naujosios Sandoros apaštalais. Taigi Antano gyvenimas tampa tam tikra gaire Šventojoje istorijoje: Antanas savo dorybingu gyvenimu įkūnija biblinių veikėjų patirtį ir kartu yra dabartinės Dievo malonės krikščionims ženklas. Būdamas naujos eros pradininku, jis gali tapti pavyzdžiu krikščionims, kurie siekia tobulo gyvenimo.

Antrasis trečios dalies skyrius aptaria „**Tris Jeronimo parašytus Rytų vienuolių, Gyvenimus**“: „Pauliaus, pirmojo atsiskyrėlio gyvenimą“, „Malcho belaisvio gyvenimą“ ir „Hilarijono gyvenimą“, kurie buvo sukurti maždaug 375-391 m. Šiais „Gyvenimais“ savo Vakarų skaitytojams Jeronimas pristatė tris Rytų regionus, kurie gyrėsi pradėję atsiskyrėlišką gyvenimo būdą: Egiptą, Siriją ir Palestiną. Pagrindiniai „Gyvenimų“ veikėjai vaizduojami kaip atsiskyrimo (Paulius), asketinio gyvenimo (Hilarijonas) ir skaistybės (Malchas) pavyzdžiai. Skyrius toliau skirstomas į poskyrius „**Bibliniai modeliai ir aliuzijos**“ bei „**Žmogiškojo pavyzdžio seka**“. Skyrių pabaigia „**Išvados**“. Visi trys Jeronimo pagrindiniai veikėjai tiesiogiai ar netiesiogiai susiejami su bibliniais Senojo ir Naujojo Testamento veikėjais. Eliją ir apaštalą Paulių savo idealais jau buvo įvardinęs Antanas; Jeronimas „sąrašą“ papildė Jono Krikštytojo figūra. „Pauliaus gyvenime“ gausu aliuzijų į šv. apaštalo Pauliaus laiškus. „Hilarijono

gyvenimas“ konstruojamas remiantis Evangelijų pasakojimais, o daugelis Hilarijaus žygdarbių primena Jėzaus stebuklus. Nors „Pauliaus gyvenime“ Jeronimas stengiasi sumenkinti Antano kaip atsiskyrėliško gyvenimo pradininko vaidmenį, savo herojui Pauliui suteikdamas privilegiją remtis bibliiniu autoritetu, Antano figūra išlieka svarbi „Hilarijono gyvenime“. Čia Antanui suteikiamas vienuolinės patirties perdavėjo vaidmuo. Jo dėka Hilarijonas į Palestiną gali perkelti egiptietišką patirtį ir taip pratęsti mokytojo-mokinio santykį. Antanui Jeronimas skiria garbingus *parens* ir *magister* titulus. Paulius Atsiskyrėlis jį kartą net pasiūlo pavyzdžiu savo mokiniams. „Malcho gyvenimas“ šiek tiek skiriasi nuo kitų dviejų Jeronimo veikalų. Malchas nėra *servus Dei* kaip Antanas, Paulius ar Hilarijonas. Be to, jam nesuteikiamas dvasinis autoritetas ir jis neturi savo mokinių. Čia taip pat gerokai mažiau bibliinių citatų ir aliuzijų. To priežastis gali būti romantinis pasakojimo pobūdis, kuris labiau primena meilės istoriją nei šventojo gyvenimo aprašymą.

Trečiasis skyrius „**Rytų vienuoliai Rufino darbuose**“ suskirstytas pagal Rufino veikalus, kuriuose jis aprašo Rytų vienuolius. „**Bažnyčios istorijoje**“ aptariamos dvi Rufino knygos, kurias jis apie 402 m. pridėjo prie Bazilijaus Cezariečio „Bažnyčios istorijos“ lotyniškojo vertimo. Rufinas čia mini du vienuolystės tipus: 1) Egipto atsiskyrėlių, didžiojo Antano mokinių, šventumas matyti iš jų stebuklų, kurie primena pranašų ir apaštalų veiklą; 2) Kapadokijoje du vienuoliai, Bazilijus ir Grigalius Nazianzietis, yra žymūs savo intelektualine veikla, nors iš tiesų ir yra skirtingi: pirmasis yra bendruomeninio vienuolinio gyvenimo steigėjas, o antrasis mieliau renkasi kontempliatyvų gyvenimo būdą vienetveje. Poskyryje „**Historia monachorum in Aegypto**“ aptariamas anoniminis veikalas, Rufino išverstas iš graikų į lotynų k. apie 403-404 m. Išryškinami keli jo aspektai: veikalo tikslas, autoriaus siūlomi sektini pavyzdžiai, aliuzijos į biblines figūras ir vienuolio kaip angelo bei šventojo vaizdavimas. Nors Rufino dykuma nėra idilinė ar panaši į rojų, tačiau jos gyventojai dėl savo šventumo jau yra beveik pasiekę angelišką gyvenimo būdą, *vita caelestis*. „**Išvadose**“ pažymima, kad Rufino veikaluose Egiptas vaizduojamas kaip išskirtinė vieta skirta vienuoliams, ypač atsiskyrėliams. Rufinas pabrėžia, kad reikia pamėgdžioti dorybes (*imitatio virtutum*) ir mokyti kitus pateikiant tinkamus pavyzdžius (*aedificatio exemplis*). Mokinystė taip pat labai svarbi Rufinui: kaip Kristus yra visos dangiškosios kareivijos tėvas, taip įvairioms

vienuolių grupėms vadovauja žemiškasis tėvas – vienuolis, išsiskiriantis ypatingomis dorybėmis. Net ir didžiausi atsiskyrėliai turėjo išeiti dykumos tėvų – Antano, pirmojo dykumos gyventojų, ar kitų – mokyklą.

Ketvirtasis skyrius pavadintas „**Sulpicijaus Severo darbai apie šv. Martyną: pirmasis lotynų vienuolio modelis**“. 396 m., dar Martynui esant gyvam, Sulpicijus parašė „Šv. Martyno Tūriečio gyvenimą“ (*Vita Martini*). 397-398 m. jis sukūrė tris laiškus apie šv. Martyną, o 404-406 m. parašė du „Dialogus“. Pirmajame poskyryje aptariamas „**Martyno portretas**“. Čia analizuojami Martynui suteikiami *Christi miles*, pranašo, apaštalo ir kankinio, galiausiai – mokytojo bruožai. Sulpicijus stengėsi pavaizduoti Martyną kaip tikrą vienuolį ir kaip tikrą vyskupą. Nuo pat mažų dienų Martynas troško ne tik *eremus* ir *monasterium*, bet taip pat domėjosi ir *ecclesia*. Todėl Martyno perėjimą iš karinės tarnybos į tarnybą Dievui, *militia Dei*, galima matyti kaip natūralų jo troškimų išsipildymą. Nors kitaip nei ankstesni autoriai, Sulpicijus labai retai cituoja Biblijos tekstą, galima rasti daug analogijų tarp Martyno žygdarbių bei poelgių ir bibliinių įvykių. Martyno apaštališkieji bruožai vaizduoja jį kaip stebukladarį, kaip vyskupą, kaip kankinį (nors ir *sine cruore*) ir kaip Galijos apaštalą, atnešusį į ją krikščionybę. Pats Martynas pamini du sektinus pavyzdžius: Jėzų Kristų, modelį *par excellence*, ir Pauliną Nolietį. Pastarasis buvo geras Sulpicijaus draugas, todėl galima įtarti, kad toks jo iškėlimas priklauso Sulpicijaus plunksnai, o ne Martyno mokymui. Antrajame poskyryje aptariami „**Egipto vienuoliai**“, apie kurių stebuklus pasakoja Postumijonas Sulpicijaus „Dialoguose“. Šiame veikalė keista tai, kad beveik nėra jokių aliuzijų į Šventąjį Raštą, o vienuoliai neprilyginami apaštalamis ir pranašams, priešingai nei Rufino veikaluose, o ir paties „Martyno gyvenime“. Trečiame skyriuje analizuojamas „**Martyno pranašumas prieš Egipto asketus**“. Nors „Gyvenime“ Martynas su savo Rytų pirmtakais lyginamas tik netiesiogiai, „Dialoguose“ palyginimas tampa atviras. Juose pasakojimas dėstomas taip, kad Martynas būtų parodomas viršesnis už rytiečius (pavyzdžiui, nors trečiasis „Dialogas“ skirtas Martyno žygdarbiams, jame net tris kartus pasirodo sąvoka *Oriens*). „**Išvadose**“ aptariami analizės rezultatai. Skatinamas savo „gališkojo šovinizmo“ Sulpicijus Martynui suteikė visus įmanomus biblinio ir krikščioniško šventojo tipus: jis yra ir pranašas, ir apaštalas, ir Kristus, ir kankinys, ir asketas. Martyno karinė tarnyba „išpranašauja“ jo vėlesnį misijinį veiklos pobūdį. Pastarasis bruožas galbūt įtakojo Sulpicijaus norą Martynui suteikti *apostolicus vir*

bruožus. Nors J. Fontaine mano, kad Martynas iš tiesų mėgdžiojo biblinius ir krikščionių šventuosius, o Sulpicijus tik pabrėžė ar išryškino tai, kas ir taip sudarė Martyno gyvenimo dalį, mūsų nuomone Sulpicijus tiesiog sekė literatūrinėmis laikmečio taisyklėmis, stilizuodamas savo herojų; tokius bruožus jau pažymėjome ir ankstesnių vienuolinės literatūros autorių veikaluose.

Penktasis skyrius skirtas „**Jonui Kasijonui ir Rytų modelio įdiegimui Pietų Galijoje**“. Savo veikalais *Institutiones* („Ištatai“) ir *Conlationes* („Pokalbiai“), sukurtais 420-428 m., Kasijonas Pietų Galijos vienuolius supažindino su Rytų vienuolių dvasine doktrina. Jo teorinis modelis analizuojamas trimis aspektais. Pradedama poskyriu „**Esminės sąvokos: *antiquitas, traditio, exemplum***“. Čia siekiama atskleisti, kaip ir kodėl Kasijonas įrodinėja vienuolystės senumą. Pateikdamas dvi apaštališkas vienuolystės kilmės teorijas, pagal vieną ją kildindamas iš pirmosios Jeruzalės krikščionių bendruomenės, pagal kitą – iš Aleksandrijos ir jos pirmojo vyskupo evangelisto Morkaus, Kasijonas įrodo, kad tėvų tradicija, *patrum traditio*, kurią jis perduoda, tęsiasi nuo seniausių laikų. Tai jai suteikia autoritetą, kuriuo remdamasis Kasijonas Egipto vienuolių doktriną teisėtai gali skelbti Galijos vienuoliams. Kasijonas ypatingai pabrėžia Rytų tėvų šventumą ir senumą, o jų autoritetas gali būti įvardijamas ir tiesiogiai: jie yra *probatī, catholici, rationabiles*. Jie priklauso *mūsų* tradicijai, todėl yra *seniores nostri*. Dažniausiai *patrum traditio* ir *maiorum traditio* prisimenama, norint garantuoti perduodamos doktrinos teisingumą. Pavyzdžio sąvoka gali reikšti: 1) vyresniojo pavyzdį savo mokiniui, 2) biblinės figūros ar dykumos tėvo sektiną pavyzdį, 3) pavyzdį, kuris pateikiamas iliustruoti vieną ar kitą dvasinį pamokymą. Vienuolis *visuomet* turi mokytis iš gerų pavyzdžių, priklausančių krikščioniškajam Apreiškimui, ar tai būtų jo pirmtakai vienuoliniame gyvenime, ar Šventojo Rašto figūros. Antroji dalis pavadinta „**Rytų vienuoliai Kasijono akimis**“. Čia aptariama, kaip Kasijonas vaizduoja Rytų vienuolį, kokiomis biblinėmis aliuzijomis remiasi ir kokius vardus daugiausia mini (tarp jų dažniausi – Tėvas Pinufijus, Tėvas Pafnucijus ir Antanas). Apskritai Kasijono minimi vardai nėra patys žymiausi. Šiuos tėvus išgarsina jų dorybės (jie yra *summi, probatissimi*). Jų rodomas pavyzdys negali būti paslėptas kaip „miestas, pastatytas ant kalno“ (Mt 5,14). Apibūdindamas savo „Pokalbių“ pašnekovus, Kasijonas dažniausiai mini jų šventumą ir kokios vienos dorybės išugdymą. Pastaroji dažnai atspindi ir temą,

kuria kalba vienuolis. Kartais vienuolis palyginamas, tiesiogiai ar netiesiogiai, su kokia nors Šventojo Rašto figūra. Antanui skiriamas ypatingas Kasijono dėmesys. Skirtingai nei dabartiniai pavyzdžiai (*recens exemplum*), jis priklauso garbingai senovei (*antiquitus*). Antano autoritetą gali nurodyti jo mokymas (*sententiae*), tai, kad jis pastatomas į vieną gretą su Senojo Testamento patriarchais, ar tai, kad tampa posūkiu tašku vienuolystės istorijoje, tuo pačiu tapdamas didžiųjų Šventojo Rašto atsiskyrėlių įpėdiniu. „Šventojo Rašto pavyzdžių“ skyriuje apžvelgiami bibliniai pavyzdžiai, kuriais remiantis raginama siekti kokios nors dorybės. Dažniausiai Kasijonas remiasi *beati apostoli*, t. y. apaštalo Pauliaus autoritetu. Jėzaus figūra pateikiama kaip tobuliausias maldos ir tyrumo idealas tiems, kas siekia kontempliacijos vienumoje aukštumų, tačiau jis yra ir nuolankumo pavyzdys gyvenantiems bendruomenėje su kitais broliais. Jėzaus figūra taip pat gali būti įrodymas, kad praktinis, gyvas *exemplum* yra viršesnis už bet kokius teorinius išvedžiojimus, neparemtus patirtimi, ką Kasijonas ne syki supeikia. Kelis kartus Kasijonas susieja Šventosios istorijos veikėjus (pavyzdžiui, Eliją ir Eliziejų iš Senojo Testamento bei Naujojo Testamento lyderius Joną, Petrą ir Paulių) su vienuolystės istorija, pavadindamas juos vienuolių prototipais. „Išvadose“ pažymimas sisteminis Kasijono mąstymas, pavyzdžio reikšmė jo veikaluose ir dykumos tėvams suteikiamas vaidmuo. Pastarasis juos padaro 1) tikraisiais Senojo Testamento patriarchų ir atsiskyrėlių paveldėtojais ir 2) pirmųjų apaštališkųjų bendruomenių įpėdiniais.

IV. NAUJA IR SENA EUCHERIJAUS LIONIEČIO MODELyje

Ketvirtojoje dalyje, remiantis jau atlikta kitų autorių analize, iš naujo persvarstomas Eucherijaus vienuolio modelis „Pašloviniame dykumai“. Kitaip nei ankstesniuose vienuoliniuose veikaluose, Eucherijaus modelis kuriamas ne *expressis verbis*, o aliuzine kalba. Dėl to Eucherijus gali sukurti abstraktesnį, „idealų“ vienuolio modelį, kuris vistik atspindi ir ankstesnių veikalų įtakas. Jei kitų autorių veikaluose istorinė vienuolio modelio figūrų seka buvo greičiau numanoma, Eucherijus vienuolystės istoriją įjungia į bendrą Išganymo istoriją, o vienuolis, šiandieninis dykumos gyventojas, tampa šios istorijos dalimi ir veikėju. Ankstesniuose veikaluose taip pat nepastebėta krikšto simbolikos ir Mozės kaip vienuolio prototipo svarbos.

V. IŠVADOS

Tyrimo tikslas buvo apibūdinti *De laude eremi* pateikiamą vienuolio modelį, palyginti jį su vienuolio modeliu ankstesnėje lotyniškoje vienuolinėje literatūroje iki penktojo amžiaus pradžios. Tyrimas apėmė pavyzdžio vaidmens ir turinio analizę, literatūrinių metodų, kuriais jis kuriamas, aptarimą ir nagrinėjimą, santykius tarp įvairių modelių grupių: bibliinių figūrų, praeities vienuolių, šiandienos mokytojų. Buvo siekiama pastebėti, kurią akimirką vienuolis, iki šiol sekęs kitų pavyzdžiu, pats tampa sektinu idealu. Tyrimo rezultatus galima apibendrinti tokiomis išvadomis:

1. Ankstyvojoje lotyniškoje vienuolinėje literatūroje vienuolio idealas, kurio dorybėmis ir elgesiu reikia sekti, gali būti: a) asmuo, kurį pats vienuolis nurodo kaip pavyzdį (*exemplum*), kuriuo jis seka, pvz. savo dvasios vadovą arba kokį nors bibliinį veikėją; b) asmuo, kurį vienuolis nurodo kitiems kaip tam tikros dorybės sektiną pavyzdį (*exemplum*), pvz., Elijas gali būti tyros širdies pavyzdžiu; c) pats vienuolis, kurio gyvenimą ir dorybes autorius aprašo kaip pavyzdį (*exemplum*) kitiems. Šis vienuolio paveikslas taip pat gali atspindėti d) bibliinį veikėją, kuris yra tam tikras vienuolio *typos*, nes vienuolis atkartoja jo žodžius ar veiksmus. Iš tiesų yra praktiškai neįmanoma nustatyti, kada veikėjas sąmoningai atkartoja bibliinės figūros žodžius ar veiksmus, ir kada tai yra vien jo literatūrinė figūra ar stilizacija. Todėl reikėtų kritiškai interpretuoti tam tikrus veikėjų bruožus, jam priskirtus jo „Gyvenimo“ autoriaus.

2. Visi šie vienuolio idealo kūrimo elementai gali būti pritaikyti vaizduojant vieną asmenį. Tokiu atveju jis vaizduojamas iš dvipusės perspektyvos. Nors skaitytojams pateikiamas tiesioginis sektinas (*imitari*) pavyzdys yra vienuolio figūra, tačiau ji konstruojama remiantis Šventojo Rašto veikėjais, o kai kurios jo gyvenimo scenos atspindi tam tikrus bibliinius įvykius. Bibliiniai apibūdinimai (*homo Dei* ar *servus Christi*) ir ypatingas gyvenimo būdas, *vita caelestis*, leidžia jam jungtis į vieną gretą su pranašais ir apaštalais. Taigi vienuolis yra ir kitų pavyzdžių sekėjas, ir sektinas idealas.

Biografijoje, kur vaizduojamas visas vienuolio gyvenimas, vienuolis subręsta nuo *filius* iki *pater* ir galiausiai *senex*, pastarajam titului suteikiant ypatingą dvasinį autoritetą ir pagarbą. Griežta askezė ir nuolatinės kovos su velniu padaro jį kankiniu. Tokiu būdu atsiranda seka tarp Biblijos šventųjų, krikščionių kankinių ir naujų šventųjų, t. y. vienuolių, kurie visą savo gyvenimą sekė pirmųjų pavyzdžiu ir siekė antrųjų šlovės; vienuolis čia žymi naują Šventosios istorijos etapą. Jis kartu įkūnija Šventojo Rašto

patirtį ir tampa dabartinės Dievo malonės krikščionims ženklu, todėl gali būti *exemplum* kitiems.

3. Šis gyvas vienuolio *exemplum*, kuris moko labiau savo gyvenimo būdu ir darbais nei žodžiais, yra esminis ankstyvosios vienuolinės literatūros elementas. Doktrina yra bevertė, jei nepatvirtinama kasdieniu elgesiu. Vienuolio dorybės yra *exempla*, kuriuos reikia imituoti (*imitari*) ir siekti pralenkti (*aemulari*). Vienuolinės literatūros tikslas kaip tik ir yra iškelti viešumon šį gyvą *exemplum*, kuriuo lyg savo instrumentu Dievas parodo, kad dorybė yra pasiekama žmogui, ir kuriuo kviečia kitus sekti jo gyvenimu (*ad vitae imitationem*). Viešpats taip pat paskelbia visam pasauliui apie šį *exemplum*, nežiūrint į tai, kad pats vienuolis trokšta likti nežinomas.

4. Pirmieji vienuolio modeliai lotyniškoje Vakarų literatūroje buvo Rytų vienuoliai, pirmiausia pažįstami iš „Antano gyvenimo“, šiek tiek vėliau – iš Jeronimo kūrinių ir Rufino vertimų. Antanas buvo egiptietis. Jeronimas Rytų geografiją praplėtė iki Sirijos ir Palestinos; Rufinas vėl mieliau rinkosi Egiptą su jo stebuklingais *exempla*, nors taip pat supažindino Vakarus su Bazilijaus vienuolynais. Sulpicijus savo „Dialoguose“ vėl kalba apie Egipto vienuolius, Kasijono veikaluose pagrindiniai pavyzdžiai taip pat yra iš Egipto. Taigi Vakarų literatūroje Rytų vienuoliui dažniausiai atstovauja Egipto vienuolis. Ar jis būtų atsiskyrėlis, ar gyventų bendruomeniniame vienuolyne, visų pirma jis yra dykumos gyventojas.

Antano figūra čia yra iškilčiausia. Jo įtaka matoma daugumoje vėlesnių lotyniškosios vienuolijos raštijos veikalų, o jo „Gyvenime“ jau ryškūs pagrindiniai modelio konstravimo elementai. Nors Jeronimas savo „Pauliaus Atsiskyrėlio gyvenime“ siekia sumenkinti Antano vaidmenį, tačiau jis lieka svarbus, kadangi kitame Jeronimo veikale, „Hilarijono gyvenime“, Antanas vaizduojamas kaip vienuolinės patirties perdavėjas. Rufino veikaluose, kuriuose aprašoma antroji Rytų vienuolių karta, ypač pabrėžiamas angeliškasis gyvenimas, *vita caelestis*, ir mokinystės svarba. Rufinas ragina mėgdžioti dorybes (*imitatio virtutum*) ir mokytis iš pavyzdžių (*aedificatio exemplis*). Galijos vienuoliams aprašydamas savo patirtį Rytuose Kasijonas vienuolio modeliui gali suteikti jau teorinius ir istorinius pagrindus, ypač išryškindamas senumo (*antiquitas*), tradicijos (*traditio*) ir pavyzdingumo (*exemplum*) dorybes. Jo Egipto tėvai, tapę istorijos ir Bažnyčios tradicijos dalimi, turi teisę perduoti pavyzdį ateinančioms kartoms – jauniems Galijos vienuolynams. Jeronimo „Malcho gyvenimas“ šiek tiek skiriasi nuo

kitų analizuotų veikalų: kitaip, nei kiti pavyzdiniai vienuoliai, jis nėra *servus Dei*, be to, jam nesuteikiamas dvasinis autoritetas, ir jis neturi mokinių.

Jei Atanasas, Jeronimas, Rufinas ir Kasijonas patys buvo susipažinę su Rytų vienuolių judėjimu ir jų veikalų tikslas – supažindinti su juo Vakarais, Sulpicijaus Severo ir Eucherijaus padėtis yra kitokia. Tačiau nors jie niekuomet ir nebuvo nukeliavę į Rytus, išvengti ar nepaisyti Rytų įtakos jie negali – ji per daug stipri. Sulpicijus Martyną iškėlė aukščiau Rytų vienuolių. Martynas vienas įkūnija visus šventojo tipus: pranašo, apaštalo, Jėzaus, kankinio ir asketo. Jis taip pat yra visiškai naujas Vakarų vienuolio-vyskupo tipas.

5. Eucherijus savo vienuolio modelį kuria ne tiek tiesiogiai pasiūlydamas pavyzdžius, bet, kitaip nei ankstesni autoriai, kalbėdamas aliuzine kalba, kuri leidžia pateikti abstraktesnį „idealų“ vienuolio modelį. Pagal tai, kaip Eucherijus konstruoja savo modelį, jis artimas Kasijonui. Jei pastarasis jau buvo „išradęs“ vienuolystės pradžią nuo apaštališkų laikų, Eucherijus žengia žingsnį toliau, parodydamas ją kaip dar platesnės Išganymo istorijos dalį.

Eucherijaus vienuolio idealo konstravimas kyla iš jo dykumos interpretacijos, kuri pirmiausia yra tipologinė, t. y. dykuma ir joje įvykę Šventosios istorijos įvykiai, aprašyti Išėjimo knygoje, laikomi krikšto simboliais. Eucherijus mažai kalba apie asketinį gyvenimo dykumoje aspektą ar jos gyventojų moralines dorybes. Pastarieji greičiau suprantami remiantis tipologine, krikšto ir kristologine interpretacija. Taigi įžengimas į dykumą, alegoriškai reiškiantis vienuolinio gyvenimo pradžią, gali būti interpretuojamas kaip antrasis krikštas. Todėl Lerino vienuoliai, kuriems suteikiami bibliinių figūrų bruožai, pasirodo ne tiek kaip vienuolinį gyvenimą gyvenantys asketai, bet kaip platesnės Bažnyčios nariai, atstovaujantys Dievo išūnytą tautą.

Paskelbti moksliniai straipsniai disertacijos tema

« Patres nostri ». Présence des Pères dans les règles monastiques anciennes d'Occident, *Revue d'études augustinienes et patristiques* 52/2, 2006, p. 1-25.

Eucherijus Lionietis tarp Augustino ir Pelagijaus (remiantis Eucherijaus veikalu *De laude eremi*), in D. ALEKNA (sud.), *Šv. Augustinas: tradicijos, kontekstai, interpretacijos* (Christiana tempora 2), Vilnius, 2006, p. 182-196.

Antano pokalbis su filosofais šv. Atanazo *Šventojo Antano gyvenime*. Tikėjimo (*pistis*) ir proto (*logos*) santykis, *Literatūra* 45(3), 2003, p. 79-89.

Pranešimai tarptautinėse konferencijose disertacijos tema

„*Eucherijus Lionietis tarp Augustino ir Pelagijaus*“, Tarptautinė konferencija „Šventas Augustinas: tradicijos, kontekstai, interpretacijos“, Vilniaus universitetas, 2004 m. spalio 15-16 d.

„*Eucher interprète de la Bible dans l'« Éloge du Désert »*“ („*Eucherijaus Biblijos interpretacija veikale, De laude eremi*“), Tarptautinė konferencija „Lérins, une île sainte de l'Antiquité tardive au Moyen Age“ („Lerinas, šventa sala nuo Vėlyvosios Antikos iki Viduramžių“), Nicos universitetas ir Šv. Honorato vienuolynas, 2006 m. birželio mėn. 21-24 d.

Mantė Lenkaitytė

g. 1976 m. rugsėjo 28 d. Vilniuje

1994-2002 m. klasikinės filologijos studijos Vilniaus universitete.

2002-2006 m. doktorantūros studijos Vilniaus universitete.

2003 m. spalio mėn. – 2004 m. liepos mėn. Lichtenšteino Kunigaikštystės stipendija mokslinei stažuotei Fribūro universitete (Šveicarija).

2004 m. spalio mėn. – 2005 m. liepos mėn. Prancūzijos Vyriausybės stipendija mokslinei stažuotei École Pratique des Hautes Études (EPHE) Paryžiuje.

Finansinė parama

2005-2006 m. Valstybinio mokslo ir studijų fondo parama doktorantūros studijoms.

Adresas:

I. Kanto al. 13-37

LT-06213 Vilnius

El. paštas: mante_lenkaityte@yahoo.com

THE MODEL OF A MONK IN *DE LAUDE EREMI* OF EUCHERIUS OF LYONS AND IN THE LATIN MONASTIC LITERATURE UP TO THE EARLY FIFTH CENTURY

Summary

The object of the research

The object of the research is the ascetic treatise in the form of a letter *De laude eremi* (“In Praise of the Desert”), written in 428 by Eucherius of Lyons, and its Latin predecessors: the Latin monastic literature, either original or translated from Greek, prior to the composition of *De laude eremi*.

De laude eremi is the first known literary work issued in the environment of the monastery of Lérins, founded around 410 by Honoratus of Arles. This insular monastery very soon developed into the most influential monastic centre of the Southern Gaul. The work of Eucherius represents therefore a recently emerged community and its ideals. The importance of the work is proved by the fact that many of the later Lerinian authors were strongly influenced by Eucherius’ vision of the ascetic model. On the other hand, *De laude eremi* stands in the already established tradition of the Latin monastic literature which emerged less than a century ago with the first Latin translation of the *Vita Antonii*. It is therefore worth to regard the work of Eucherius in the light of its literary predecessors, and to try to discern what he owes to earlier authors, and what is proper to his own vision of the monastic model that he passed over to the next generations.

Other works of Eucherius are also taken into consideration as far as they help to clarify certain notions or ideas of the author. Other Lerinian writings, however, are not analysed, unless they help to draw certain parallels: on one hand, this would exceed the scope of the present research, and on the other, the early Lerinian literature as a whole has already been object of several monographies.

The aim and tasks of the research

The aim of the research is to outline the model of a monk as it can be perceived in *De laude eremi*, comparing it to the model of a monk in the earlier Latin monastic literature. The research does not aim to reconstruct the features of historical persons, the historical reality or spiritual doctrines, nor the social reasons and implications of the texts. Instead, it tends to analyse the literary means used to form and to describe the

examples the monk is following, which however are seen in concrete human figures, either scriptural or belonging to the recent Christian history.

In order to reach the aim, we have set the following tasks:

1. to make the survey of the role of imitation and example in the early Christian literature;
2. to make the general analysis of *De laude eremi*: its structure, the main notions and concepts, the exegetical methods.
3. to analyse the model of a Lerinian monk as it can be perceived through the examples, both scriptural and contemporary, in *De laude eremi*.
4. to analyse the model of a monk in the monastic works earlier to *De laude eremi*, either written originally in Latin or translated into Latin from Greek:
 - a. to set the role of scriptural figures as monastic models or types;
 - b. to examine the tendency to portrait monk as endowed with the features of biblical figures;
 - c. to analyse the authoritative figures in the monk's immediate *milieu*;
 - d. to set the role of Eastern monk in the Western literature;
 - e. to establish the relation between the different groups of examples and models: the scriptural figures, the monks of the past, and the teachers of today;
 - f. to perceive the moment when the monk who has learnt from the examples of others becomes himself an ideal to be striven for.
5. to compare the model of a monk in *De laude eremi* and in the earlier monastic works; to evaluate what Eucherius owes to his literary predecessors, what changes he has introduced, and what is due to his own vision of the model of a monk.

Relevance and novelty of the research

De laude eremi of Eucherius of Lyons has merited different approaches which however are not exhaustive, either because dedicated to a certain theme limited to an article, or because analysed in the wider context of the Lerinian literature and therefore losing something of its proper character. From the literary point of view, the work is generally seen as “an encomium of the solitary life” which in paradisiac terms exalts the

spiritual desert of Lérins, the place of silence and prayer. In the same year of 1968 Luigi Alfonso has dedicated an article to the work's ascetico-protreptical character as compared to the classical literature, while Ilona Opelt has viewed the encomium in the context of the Late Antique literature emphasizing its biblical-typological character, the feature which does not seem to have much interested later scholars. Salvatore Pricoco, the editor of *De laude eremi* (1965), has offered a penetrating overall approach to the beginnings of the Lerinian monasticism and its literary production in his "L'isola dei Santi" (1978). Yet most of the recent studies on the early monastery of Lérins view the encomium less as a piece of literature, and more as a source providing knowledge about the ascetic, theological, or social environment of the early Lerinian community .

On a broader scale, different studies have been made concerning the early monasticism in the West: theological and spiritual implications of the monastic life as *vita angelica*, *vita apostolica*, or *vita prophetica*; the origin and the sources of the works; the role of the Eastern monasticism; the historical, philosophical and spiritual influences. The monumental work of writing the general history of the early monastic literature some fifteen years ago has been undertaken by the monk of the Pierre-qui-Vire Adalbert de Vogüé.

The present research is rather directed towards the inner analysis of the early Latin monastic texts, with the aim to define the model of a monk using the philological means. We have tried to perceive the whole of the monastic ideals as they are presented in concrete works, and to establish, or to see if there exists such, a certain chain of monastic models in the process of history, serving as types for future generations, such as we suggest to see in *De laude eremi* by Eucherius. This text of rather moderate length embodies a very concentrated language with a deep biblical and Christian background. It is therefore important to analyse it thoroughly on one hand, and to see it in the perspective of the earlier Latin monastic literature on the other. The deeper research into its biblical content may also reveal new horizons for its future interpretations, inviting to see the work in a broader context than that which is limited to the monastic literature *sensu stricto*.

The interest for such research in Lithuania has even more special reasons. If the patristic studies in Lithuania have already their history, however short and poor it be, the monastic literature, especially its beginnings, have not yet attracted the scholarly

attention. However, the early Latin monastic texts are important not only for the history of monasticism, but also for the understanding and interpretation of the Western literature, culture and spirituality in a broader sense. Therefore we hope that our contribution into this still unexplored area will incite a wider discussion in this domain in Lithuania, which might result in other researches and the first translations of monastic texts into Lithuanian.

Research methods

The texts are analysed using the *hermeneutical* and *comparative* research methods. In order to determine the direction of where and how the further analysis should be organized, and to keep the fresh attitude to the main text of the research, *De laude eremi* of Eucherius of Lyons has been analysed in the first place. The other texts are then analysed retrospectively, keeping however the chronology of their publication, starting from the earliest of them, the *Life of Antony*, and ending with the writings of John Cassian, the closest author to Eucherius both in time and in place. Such order lets follow the development of the salient elements and literary means in the Latin monastic literature throughout the period, and then, taking a backward look, to view the position of Eucherius' model of a monk in his *De laude eremi*, as it has already been qualified in the first part of the work. Finally, the overall conclusions can be made.

Since the texts represent different literary genres, and differ in length as well as in their content, the approach to them in each case must also be different. This is especially pertinent in the part dedicated to John Cassian whose works let determine rather theoretical elements of the monastic ideal, while in the works of other authors the model must be perceived from the narrative of the monk's life. However, in all cases the literary means of creating the scriptural examples and contemporary models have been taken into consideration. In the case of Eucherius' *De laude eremi*, the model of a monk is more abstract. It is created rather by the entirety of the composition, its salient notions and the way how Eucherius interprets the biblical text, therefore these aspects have been included into the analysis of *De laude eremi*.

The sources of the research

The main sources have been selected considering the relevance of their content to the aims of the research. This criterion has determined that most of the texts are hagiographical ones, the *Vitae* of the monks. These include the first Christian biography of a monk, the *Life of Antony* by Athanasius, written in 356, and its two Latin translations; the three *Lives* of the saints by Jerome (*Vita Pauli*, *Vita Hilarionis* and *Vita Malchi*), composed in the period from about 375 to 391; the Latin translation by Rufinus of the *Historia Monachorum in Aegypto* (around 403-404) and his chapters on Eastern monks in the *Ecclesiastical History* (around 402); and the works by Sulpicius Severus on Martin of Tours, written from 397 to 404, which constitute the first example of the Latin monastic biography. The works of John Cassian, the *Institutiones* and the *Conlationes*, represent other literary genres, those of monastic institutions and spiritual conversations, but are essential for the present research because of their relevance to the subject, and because of Cassian's close relations with the Lerinian monastery and Eucherius.

Since the analysis aims also to determine the possible influences on Eucherius, the other criterion for the selection of the sources was the circulation of these texts in Latin version before the date of the publication of *De laude eremi*. That is why such works as the Pachomian *Lives*, the *Lausiac History* by Palladius, and the *Sayings of the Fathers*, the translations of which into Latin are known only after the second half of the fifth century, have been excluded from the research.

Finally, in order to better understand Eucherius' thought, his other texts have been also taken into consideration, although all of them are posterior to *De laude eremi*: a paraenetical letter to his kinsman Valerianus *De contemptu mundi*, two exegetic treatises dedicated to his sons, *Formulae spiritalis intellegentiae* and *Instructionum libri duo*, and the account on the martyrs of Agaune, *Passio Acaunensium martyrum*.

Defensive statements

In the work the following statements are maintained:

1. In the early Latin monastic literature the model of a monk, in the sense of an example whose virtues and behaviour must be imitated, may be represented by: a) a figure that a monk indicates as his ideal (*exemplum*) on which he models himself, either his spiritual guide or a certain biblical figure; b) a figure that a monk presents in his

teaching as an *exemplum* of a certain virtue; c) a monk himself, whose life and virtues are described in order to be an *exemplum* to others. This portrait of a monk may also include d) a biblical figure serving as a *type*, whose words and actions a monk repeats.

2. All these elements may be applied to the portrayal of one figure. The model is then constructed from a double perspective. While it is the figure of a monk which serves as an immediate example to be imitated (*imitari*) for the readers, the model moreover is constructed on the foundations of Scripture. The sequence is established between the saints of the Bible, the Christian martyrs and the most recent saint, the monk, who throughout his life followed the example of the first and sought after the glory of the second.

3. The immediate *exemplum* of the monk who teaches more by his life than by his words is essential to the early monastic literature. The monk's virtues are *exempla* to be imitated (*imitari*) and to be emulated (*aemulari*). The aim of the monastic literature is to present this living *exemplum* through whom as through his instruments the Lord teaches that the virtues are reachable for human nature, and through whom he invites others to imitate their life (*ad vitae imitationem*).

4. In the Latin monastic literature, the contemporary model of a monk is seen in the Eastern monk, represented by the Egyptian inhabitants of the desert. Antony is the most prominent figure among them. He has marked most of the later Latin monastic works, while the main elements of constructing the model of a monk are already perceptible in his *Life*. Cassian, writing some seventy years later, can already provide the theoretical and historical foundations for what constitutes the model of a monk, especially emphasizing the values of antiquity, tradition and exemplarity.

5. In comparance to his literary predecessors, Eucherius creates the more abstract, "ideal" model of a monk. He inserts the history of monasticism into the history of Salvation. The way how Eucherius constructs his model of a monk results from the typological interpretation of the desert, the story of Exodus prefiguring the Christian baptism. The entrance into the desert, denoting allegorically the beginning of monastic life, can be thus interpreted as the second baptism. Therefore the Lerinians, who are endowed with the features of the biblical characters, appear less as ascetics living the monastic way of life, and more as members of the wider Church representing the God's adopted nation.

I. MODEL AND EXAMPLE IN THE EARLY MONASTIC LITERATURE

The first part presents the notion of example and its importance in the early Christianity in general, and in the monastic literature more particularly. The first part is divided into two chapters, “**Example and imitation in Christianity**” and “**The figures of reference in the early monastic literature**”. The first chapter starts from the survey of the biblical background of the Christian notion of example, and its relation to and difference from the Classical background. The essential difference between these two is the Christian faith in the Incarnation of God. While pagans endeavoured to achieve perfection of virtue for its own sake and on their own forces, Christians consider themselves the instruments in the hands of the Lord who is the final direction and the object of their spiritual endeavours. Two more things relevant to the further research on the model result from the Christian faith in the Incarnation: the Christian linear understanding of history, making possible its typological interpretation, and the relation between the teacher and his disciple. The second chapter discusses the importance of Scripture and the role of the tradition in the monastic literature. Certain figures, such as the prophets Elijah, Elisha and John the Baptist, the patriarch Abraham, the apostles and the first Christian community of Jerusalem, were especially seen as the prototypes of monastic life and endeavours. However, the monastic model *par excellence* was seen in Jesus Christ. The biblical model of the monk was enriched with the examples of the recent Christian history. The generations following the monastic beginnings sought to guard the ideal of the first fathers, both of their teaching and of their living example. Since the nascent Western monasticism was much influenced by the ideas coming from the Eastern parts of the Empire, and the first Latin monastic works either were translations from Greek or written originally in Latin but relating about the Eastern monks, one can say that the Western monk has “grown up” in the environment of Eastern examples.

II. THE MODEL OF A MONK IN *DE LAUDE EREMI* OF EUCHERIUS OF LYONS

The second part discusses the model of a monk as it can be perceived in *De laude eremi* of Eucherius of Lyons. The first chapter “**Eucherius of Lyons, his life and**

works” presents the author, and the second, “*De laude eremi*”, the work and the occasion of its composition. There follows the third chapter “**The model of a monk**”. Since the work is based on the allegorical interpretation of reality, while the passages of the Holy Scripture provide the material for the text, in order to perceive the model of a monk proposed by the author, the entirety of the work, including its composition and the salient notions, is considered. The analysis is started from the work’s thematic arrangement, perceptible in its structure and arranged towards the interiorization of the monastic desert (unit “**The structure of the work**”). The main concepts, indicating the literary and spiritual background of the work, are analysed in the chapter “**The main concepts**”. These, including desert and seclusion, paradise, love and charity, and God’s grace, show that Eucherius’ desert allegorically is identified with paradise, the latter perceived as spiritual rather than physical reality. In depicting desert as paradise, Eucherius borrows certain images and expressions from the earlier authors. However, his desert is highly imprinted with biblical allusions, phrases, metaphores and parables; it is the desert of Exodus, transformed by the Gospel event. Eucherius’ desert is the place where a man is closest to heaven, where he is visited by angels, a place of mystical silence, of contemplation and prayer. Being the image of the lost Paradise on earth, it is a land of spiritual delights and fertility. On the other hand, the parched and untilled land of the desert is sanctified because of the function bestowed upon it: it must be inevitably crossed by those who in this earthly world seeks the way to the Promised Land. The next chapter, “**Eucherius’ interpretation of the Bible**”, discusses the number and character of biblical quotations and allusions, and their relevance to the work’s subject. Eucherius develops a broad biblical typology of the desert, applied on three levels: the desert of the Old Testament, the desert of the New Testament, and the monastic desert of today. The development of certain themes: the divine protection, the spiritual delight, the divine bounty, the law reigning in the desert, and desert as the place favourable to prayer, fasting and theophanies, is based on the typological, sacramental and Christologic interpretation of the Bible, with the special attention paid to the Christian meaning of the Exodus cycle. The ascetic aspect of the life in the desert is little developed. Even the today’s monastic desert is built rather on biblical allusions proper to the patristic exegesis than on the moral doctrine. The chapter “**Scriptural examples**” analyses the scriptural figures mentioned in the text of the encomium. Most of the scriptural

examples, presented in chronological order, serve as *confirmatio per exempla* of the encomium, telling the History of Salvation in the desert. It starts from the first man Adam, and is continued by the main actors of the Old Testament, Moses, David, and the prophets, up to the figures of the New Testament, John the Baptist and Jesus Christ. The section dedicated to the events of the Book of Exodus presents Moses as the leader of the nation who from a shepherd of sheep turned into a shepherd of people. The cycle of Elijah bears the notion of spiritual discipleship and inheritance of solitary aspirations, and the New Testament section is concentrated on Jesus Christ whose arrival is announced by John the Baptist. Scriptural figures occur twice more in the encomium, once to prove that the desert is the place where God meets his saints (Moses and Elijah), the second time to testify the vigour of the desert for the virtue of abstinence (Moses, Elijah and Jesus). There follows the chapter on “**The desert habitants of today**”. These include broader developments on Honoratus and Hilary, the names of some other most eminent Lerinian figures, and the desert dwellers in general. Honoratus, the founder of the monastic community, is portrayed in military terms which nevertheless tend to depict his paternal care for the monks. Apart from choosing solitude, Hilary’s main characteristic is his good education. The author also evokes some other eminent inhabitants of the insular monastery, either present or already departed from Lérins: the founder of the monastery Honoratus and his successor, the present abbot Maximus; two eminent brothers Lupus and Vincent who have already left the island like Honoratus; finally, the venerable elder Caprasius and the fathers following the Egyptian tradition. The first four figures represent the *ambiendos sacerdotes*, while Caprasius, together with the *sancti senes*, belongs to the group of the *praestantissimi monachi*. There occur two references to Eastern monks: John and Macarius have rounded off the line of biblical examples as if being their successors in the desert of today, while the monks of the monastery of Lérins have “brought Egyptian fathers” into the island. Therefore the monks of the monastery of Lérins can also claim to be legitimate successors of the saints of the Bible. The “**Conclusion**” lets summarize the results. Two groups of figures appear in the encomium, the first constituted of the biblical actors and two Eastern saints, and the second listing the main figures of the Lerinian community. These two histories, the second being the continuation of the first, not only bear witness of God’s grace to the desert but also provide models of spiritual life, some of which are *already* being fulfilled

at the Lerinian monastery. On the other hand, these models, either scriptural or Lerinian, are not endowed with the features which would refer to any particular ascetic virtues. Therefore the element which connects the figures of Moses, John the Baptist, Jesus, Honoratus and Hilary is more the biblical typology of the desert and its habitants, and less their ascetic aspect. The entrance into the desert, denoting allegorically the beginning of monastic life, can be interpreted as the second baptism.

III. THE MODEL OF A MONK IN THE EARLY LATIN MONASTIC LITERATURE

The third part of the work is organized according to the writers and their works. The first chapter is dedicated to the first Latin work on monasticism, “**The *Vita Antonii* by Athanasius of Alexandria**”, written in 356. First “**The contemporary examples**” in the *Life* are analysed. Athanasius exhorts the readers of his work either to equal or surpass Antony in his virtue while learning from his example and emulating his determination (*ad aemulationem et exemplum*). Athanasius presents his hero as standing alongside his human predecessors who become his first teachers in the way of virtue he has chosen, and entitles him to exhort others to enter the same way towards moral perfection and the Christian faith. Next comes the analysis of the “**Scriptural examples and figures as models of monastic life**” which discusses the life of Antony as being an imitation of the lives of prophets, apostles and Christ. The unit „**Antony as a father and a saint**“ lets reveal how Antony matures from being *filius* to being *pater* and *senex*, the latter titles referring to his spiritual authority and respect. The unit on „**Other solitaries**“ takes a look at other monastic figures. The „**Conclusion**“ is then made that the *Life of Antony*, especially its Latin translation, appeals to the beginners of monastic movement in the West, offering them a model of ascetic life. In the Latin translation by Evagrius the importance of *exemplum* and its *imitatio* is even more emphasized than in the Greek *Life*. Many scenes from Antony’s life reflect certain biblical passages, and his entire life story is full of allusions to the lives of Jesus and the patriarchs of the Old Testament. By calling Antony *homo Dei* and *servus Christi*, Athanasius makes him join the ranks of the prophets of the Old Testament and the apostles of the New Covenant. Antony’s life can be therefore seen as one of the milestones in the Holy History. On one hand by his

virtuous life he embodies the experience of the scriptural figures, and on the other he is a sign of God's actual grace to the Christians. He is a beginner of a new era and therefore can be an example for the Christians who endeavour perfect life.

The second chapter is dedicated to **“The three *Lives* of Eastern monks by Jerome”**. These are the *Life of Paul the First Hermit*, the *Life of Malchus the Captive Monk*, and the *Life of Hilarion*, composed from c. 375 to 391. By these *Lives* Jerome introduced to his Western readers the three Eastern regions boasting the beginnings of the solitary movement: Egypt, Syria and Palestine, while the protagonists of the *Lives* are presented as heroes of monastic withdrawal (Paul), ascetic life (Hilarion) and chastity (Malchus). The chapter is then divided into the analysis of the **“Scriptural models and allusions”**, and the **“Succession of the human example”**. The results are presented in the **“Conclusion”**. All the three Jerome's protagonists are explicitly or implicitly linked to scriptural figures of both the Old and the New Testaments. If Elijah and Paul the Apostle were already taken as models by Antony, Jerome adds the figure of John the Baptist to the pair. The *Life of Paul* is imprinted with echos from the Pauline Epistles. The *Life of Hilarion* is built on the allusions to the Gospels, while many of Hilarion's deeds remind of those performed by Jesus. If in the *Life of Paul* Jerome seeks to overshadow the role of Antony by transferring to his hero Paul the right to claim from the biblical authority, Antony nevertheless plays a role of a linking person in the sequence of monastic experience in the *Life of Hilarion*, for he lets Hilarion transfer the Egyptian experience and mode to Palestine, and to prolong thus the mastership-discipleship relation. Antony merits the venerable titles of *parens* and *magister*. He is once recommended as *exemplum* to his brethren by Paul the Hermit. The *Life of Malchus* stands apart in this group, for Malchus is not a *servus Dei* like Antony, Paul and Hilarion, nor is he ranked among those having spiritual authority and followed by disciples. The scriptural allusions are also less detectable here. It may be explained by the fact that the story is closer to the genre of romance, while Malchus has some features of a love-hero.

The third chapter **“Eastern monks in the works of Rufinus”** is organized according to the works where Rufinus speaks about Eastern monks. The **“Ecclesiastical History”** analyses the references to Eastern monks in the two books that Rufinus added to his Latin translation of the work of Eusebius around 402. Rufinus presents here two

sorts of monasticism. In Egypt the holiness of the hermits, the disciples of the great Antony, becomes apparent through their miracles which evoke those of the prophets and the apostles. In Cappadocia two friends, Basil and Gregory of Nazianzus, are eminent for their intellectual achievements, however different they might be, the first being the author of the monastic life in community, and the second preferring the contemplative life in solitude. In the unit dedicated to the “*Historia Monachorum in Aegypto*”, composed in 403-404 on the basis of the anonymous Greek text, the purpose of the text, the examples of imitation proposed by the author, the background of scriptural figures, the notion of discipleship, and the aspect of a monk as an angel and as a saint are analysed. Albeit the desert of Rufinus is not an idyllic place and excludes any similitude to paradise, the desert fathers have nevertheless approached the angelic way of life (*vita caelestis*). The “**Conclusion**” shows that in Rufinus’ works Egypt appears as the elect land of monasticism leading to salvation, with a special tinge of solitary life. Rufinus especially emphasizes the need of the imitation of virtues (*imitatio virtutum*) and the edification through examples (*aedificatio exemplis*). The discipleship is another important aspect. While Christ is the father of the whole celestial army, different groups of monks have their earthly father in the person of a monk with exceptional virtues. The great solitaries themselves have graduated from the school of the fathers, either of the great Antony, the first habitant of the desert, or others.

The fourth chapter discusses the “**Martinian works by Sulpicius Severus: the first model of the Latin monk**”. The Martinian works comprise the *Life of Martin* composed in 396, the three Epistles of Sulpicius written in 397-398, and two *Dialogues*, composed c. 404-406. The chapter is organized into three smaller units, the first being “**Martin’s portrait**”, which discusses Martin depicted as *Christi miles*, Martin as a prophet, an apostle and a martyr, and Martin as a teacher. Sulpicius was concerned to present Martin as a true monk *and* a true bishop. Already from his early days he aspired not only for *eremus* and *monasterium*, but also showed the wider interest in *ecclesia*. Therefore his passage from the military service to the service of God, *militia Dei*, can be seen as a natural outcome of his earlier aspirations. Although Sulpicius Severus quotes very little biblical texts in his works, contrary to other monastic authors, biblical analogies form the background of many of Martin’s deeds and of his attitude in general. Martin’s apostolic features include the thaumaturgical powers, the episcopal dignity, the

apostolic martyrdom, albeit *sine cruore*, and the Christianization of Gaul. Martin himself proposes two sorts of example: the model *par excellence*, Jesus Christ, accompanied by a modern model of Paulinus of Nola, the latter a good friend of Sulpicius; the phrase would therefore be a certain homage of the author to his friend, and less Martin's original teaching. The second unit analyses the **"Egyptian monks"** of the *Dialogues*, where the larger part of Postumianus' story relates the miracles of the hermits and anchorites. What strikes in the *Dialogues*, is the almost complete absence of biblical references, nor are Egyptian monks equaled to the prophets and apostles, as in the works of Rufinus and in the *Life of Martin* itself. The third unit discusses **"Martin superior to Egyptian ascetics"**. While Martin's comparison with the Eastern predecessors rests rather implicit in the *Life*, the intention becomes explicit in the *Dialogues*, oriented towards the exaltation of Martin over the Easterns (*oriens* occurs thrice during the third day of the *Dialogues*, although it is Martin who is the hero of the day). The **"Conclusion"** summarizes the results of the analysis. Driven by "Gallic chauvinisme", Sulpicius has concentrated in Martin most of the known types of Jewish and Christian saints: a prophet, Christ, an apostle, a martyr and an ascetic, while Martin's former military career served as a "prefiguration" of Martin's later missionary character. The latter feature may have influenced Sulpicius' wish to portray Martin especially as *apostolicus vir*. Although J. Fontaine has argued that Martin would have really imitated biblical and Christian holy men, while Sulpicius would have simply accentuated and made explicit that which was already implicit in Martin's life, we however think that Sulpicius was rather following the literary rules of a certain stylization of the hero, proper to the monastic literature as we have already observed in earlier authors.

The fifth chapter is dedicated to **"John Cassian and the implantation of the Eastern model in the south of Gaul"**. By his *Institutes* and *Conferences*, composed between 420 and 428, Cassian presents to Gauls the aims and methods of the Eastern monastic movement. His rather theoretical model is analysed from three aspects. The first one, **"Points of reference: antiquitas, traditio, exemplum"**, seeks to reveal how and why Cassian proves the antiquity of the monastic origins. Cassian gives two versions of the apostolic origin of monasticism, one being attached to the first Christian community of Jerusalem, the other to Alexandria and its first bishop Marc, and thus can claim the long-established tradition of the fathers, *patrum traditio*, which would

guarantee the authority of the teaching Cassian transmits. Cassian emphasizes the antiquity and the holiness of the Eastern fathers. Their authority may also be noted explicitly: they are *probati, catholici, rationabiles*. They are also considered to belong to *our* tradition, therefore they are *seniores nostri*. The apostolic origin of monasticism is also evoked as a sign of their authority. Most often *patrum traditio* and *maiorum traditio* are evoked as a guarantee of the veracity of doctrine in general. The notion of example may include 1) an example of an elder to his disciple, 2) an example of a scriptural figure or a desert father as a model to be imitated, or 3) an example given to illustrate or explain the moral and spiritual doctrine. The monk must *always* learn from good examples pertinent to Christian Revelation, be it his monastic predecessors or the figures from Scripture. The second unit is dedicated to the **“Eastern monks viewed by Cassian”**, which discusses the figure of an Eastern monk, scriptural allusions, and the most often referred figures of Abbot Pinufius, Abbot Pafnutius, and Antony. The names Cassian mentions are not the most famous. Rather it is their virtues that make them eminent (*summi, probatissimi*) fathers whose example cannot be hidden, like that “city on the mount” (Mt 5,14). The most frequently evoked features of the fathers giving the *Conferences* are their holiness and skilfulness in a certain virtue, which in many cases reflects the subject of the conference they give. In some cases scriptural figures serve as a reference to a certain virtue or its perfection. Antony merits Cassian’s special attention. He is a saint father of old (*antiquitus*) as opposed to a recent example (*recens exemplum*). Antony’s authority may have the shape of his teaching (*sententiae*), may put his holiness in the rank of the patriarchs of the Old Testament, or make him a turning point in the history of monasticism, at the same time comparing him to the great solitaries of Scripture. The unit of the **“Examples from the Scripture”** views the scriptural examples which serve to argue for certain virtues or rules. It is the authority and the words of the *beatus apostolus*, i. e. the apostle Paul, that are most often evoked by Cassian. The figure of Jesus is presented as an ultimate example of prayer and purity for those seeking the heights of contemplation in seclusion, as well as the model of humility for those living in community. His figure may also illustrate the superiority of the practical, living *exemplum*, over the mere doctrinal teaching devoid of experience, so rebuked by Cassian. In some passages Cassian relates the actors of the Holy History (e. g., Elijah and Elisha from the Old Testament, and the leaders and authors of the New

Testament, John, Peter and Paul) to the monastic history by making them the “figures” of monasticism. The “**Conclusion**” emphasizes Cassian’s systematic approach, his notion of example, and the role of the desert fathers on one hand as the true inheritors of the great patriarchs and solitaries of the Old Testament, and on the other as the successors of the first apostolic communities.

IV. NEW AND OLD IN THE MODEL BY EUCHERIUS

The fourth part takes a retrospective look at *De laude eremi* of Eucherius of Lyons in the light of the finished research of its literary predecessors. His model of a monk appears to be created less by examples proposed *expressis verbis*, contrary to the earlier monastic writings, and more by allusive language which helps to create a more abstract, “ideal” model of a monk, which is however tributary to its literary predecessors. While in other writers the historical sequence of monastic model figures was rather supposed than expressed explicitly, Eucherius tells the story of Salvation in the desert, where the monk, the today’s desert habitant, merits to make part of this history. The importance attached to the baptismal cycle and to the figure of Moses is also proper to Eucherius.

V. CONCLUSIONS

The aim of the research was to outline the model of a monk as it could be perceived in *De laude eremi*, comparing it to the model of a monk in the Latin monastic literature earlier to the first half of the fifth century. The research included the analysis of the role and content of example, the literary methods used to form it, as well as the analysis of constructing the relations between the different groups of models: the scriptural figures, the monks of the past, and the teachers of today, trying to perceive the moment when the monk who has learnt from the examples of others becomes himself an ideal to be striven for. The following conclusions have been made:

1. In the early Latin monastic literature the model of a monk, in the sense of an ideal to be striven for, an example whose virtues and behaviour must be imitated, may be represented by: a) a figure that a monk indicates as his ideal (*exemplum*) on which he models himself, either his spiritual guide or a certain biblical figure; b) a figure that a

monk presents in his teaching as an *exemplum* of a certain virtue, e. g. the pure heart of Elijah; c) a monk himself, whose life and virtues are described in order to be an *exemplum* to others. This portrait of a monk may also include d) a biblical figure serving as a *type*, whose words and actions a monk repeats; however, it is almost impossible to distinguish when it refers to a conscious repeating of the deeds or words of this figure, and when it is only a literary invention and stylization. The latter aspect should warn against the too literary interpretation of certain features ascribed to their heroes by the authors of the early monastic literature.

2. All the above mentioned elements may be applied to the portrayal of one figure. The model is then constructed from a double perspective. While it is the figure of a monk which serves as an immediate example to be imitated (*imitari*) for the readers, the model moreover is constructed on the foundations of Scripture: the scenes of the monk's life may reflect certain biblical passages. The biblical titles, like *homo Dei* or *servus Christi*, and his way of life, *vita caelestis*, make him join the ranks of the prophets and the apostles. Thus a monk is both an imitator and a person to be imitated.

In a biography where the whole life is depicted, the monk matures from being *filius* to being *pater*, *magister* and *senex*, the latter titles referring to his spiritual authority and reverence paid to him. His engagement to the *ascesis* and the fight with demons makes him a daily martyr. Thus the sequence is established between the saints of the Bible, the Christian martyrs and the most recent saint, the monk, who throughout his life followed the example of the first and sought after the glory of the second. Hence the monk's life can be seen as one of the milestones in the Holy History. On one hand by his virtuous life he embodies the experience of the scriptural figures, and on the other he is a sign of God's actual grace to the Christians, and therefore can be an *exemplum* to others.

3. The immediate *exemplum* of the monk who teaches more by his life than by his words is essential to the early monastic literature. The doctrine is worthless if not proved by everyday behaviour. The monk's virtues are *exempla* to be imitated (*imitari*) and to be emulated (*aemulari*). The aim of the monastic literature is to present this living *exemplum* through whom as through his instruments the Lord teaches that the virtues are reachable for human nature, and through whom he invites others to imitate their life (*ad*

vitae imitationem). It is also the Lord who makes this *exemplum* known all over the world, despite the fact that the monks wish to rest unknown.

4. The first model monks in the Latin monastic literature were Eastern monks, first known from the translations of the *Life of Antony*, then from the original works of Jerome and the translations of Rufinus. Antony was Egyptian; Jerome extended the Eastern geography to Syria and Palestine; Rufinus however preferred again Egypt with its miraculous *exempla*, nonetheless making known to the West the Basilian monasticism. Sulpicius in his *Dialogues* tells about the monks of Egypt, and the main examples presented by Cassian are also Egyptian. It is therefore the Egyptian model that dominates the Latin monastic literature as a representative of the Eastern monasticism. Either solitary or living in a cenobitic monastery, first of all he is the inhabitant of the desert.

Antony is the most prominent figure among them. He has marked most of the later Latin monastic works, and in his *Life* the main elements of constructing the model of a monk are already perceptible. Although Jerome in his *Life of Paul the Hermit* tends to overshadow the role of Antony, it nevertheless rests important, for he still plays a role of a linking person in the sequence of monastic experience, especially in the *Life of Hilarion*. The works of Rufinus describe the second generation of the Eastern monasticism, with the special emphasis on *vita caelestis* and the discipleship. He especially exhorts the imitation of virtues (*imitatio virtutum*) and the edification through examples (*aedificatio exemplis*). By describing his experience in the East to the Gallic monks, Cassian provides the theoretical and historical foundations for what constitutes the model of a monk, especially emphasizing the values of antiquity, tradition and exemplarity. His Egyptian fathers, having become part of the history and Church tradition, can transmit their example to the next generation, the nascent monasticism in Gaul. Jerome's *Life of Malchus* stands rather apart from other analysed works, because Malchus, contrary to other monastic heroes, is not a *servus Dei*, nor is he ranked among those having spiritual authority and followed by disciples.

While Athanasius, Jerome, Rufinus and Cassian knew personally the Eastern monasticism, and their works explicitly aim at making it known in the West, the situation of Sulpicius Severus and Eucherius is different. They have never travelled to

the Eastern parts of the Empire, and yet cannot escape the influence of the East which is too strong to be ignored. Sulpicius has chosen to oppose Martin's figure to the Eastern monks. Martin alone embodies all the types of a saint: a prophet, an apostle, Jesus, a martyr, an ascetic. He also represents a completely new type in the West of a monk-bishop.

5. Eucherius' model of a monk is created less by examples proposed *expressis verbis*, contrary to the earlier monastic writings, and more by allusive language which helps to create a more abstract, "ideal" model of a monk, which is however tributary to its literary predecessors. In the way how Eucherius constructs his model, he follows John Cassian. While the latter had already invented the beginnings of monasticism from apostolic times, Eucherius takes a further step by inserting it into the even broader history of Salvation.

From the typological interpretation of the desert, the story of Exodus prefiguring the Christian baptism, results the way how Eucherius constructs his model of a monk. *De laude eremi* is more than a series of biblical prototypes of a monk. Eucherius touches little the ascetic aspect of the life in the desert, or the moral virtues of its inhabitants. Instead, his interpretation of these figures is based on the typological, sacramental and Christologic, interpretation of the Bible, with the special attention paid to the Christian meaning of the Exodus cycle. The entrance into the desert, denoting allegorically the beginning of monastic life, can be thus interpreted as the second baptism. Therefore the Lerinians, who are endowed with the features of the biblical characters, appear less as ascetics living the way of life proper to the monks, and more as members of the wider Church representing the God's adopted nation.

Articles in reviewed scientific periodicals on the subject of dissertation:

« Patres nostri ». Présence des Pères dans les règles monastiques anciennes d'Occident, *Revue d'études augustiniennes et patristiques* 52/2, 2006, p. 1-25.

Eucherijus Lionietis tarp Augustino ir Pelagijaus (remiantis Eucherijaus veikalu *De laude eremi*), in D. ALEKNA (sud.), *Šv. Augustinas: tradicijos, kontekstai, interpretacijos* (Christiana tempora 2), Vilnius, 2006, p. 182-196.

Antano pokalbis su filosofais šv. Atanazo *Šventojo Antano gyvenime*. Tikėjimo (*pistis*) ir proto (*logos*) santykis, *Literatūra* 45(3), 2003, p. 79-89.

Research papers on the subject of dissertation at international scientific conferences:

“*Eucherijus Lionietis tarp Augustino ir Pelagijaus*” (“*Eucherius of Lyons between Augustine and Pelagius*”), International Conference “St. Augustine: traditions, contexts, interpretations”, held at Vilnius University, October 15-16, 2004.

“*Eucher interprète de la Bible dans l'« Éloge du Désert »*”, International Conference “Lérins, une île sainte de l'Antiquité tardive au Moyen Age”, held at the University of Nice, Island of Saint-Honorat, June 21-24, 2006.

Mantė Lenkaitytė

b. September 28, 1976 in Vilnius.

1994-2002 studies of Classical Philology at Vilnius University.

2002-2006 doctorate studies at Vilnius University.

October 2003 – July 2004: scholarship of the Principality of Liechtenstein at the University of Fribourg, Switzerland.

October 2004 – July 2005: scholarship of the French Government at the École Pratique des Hautes Études (EPHE), Paris, France.

Financial support

2005-2006 support for doctorate studies from the Lithuanian State Science and Studies Foundation.

Address:

I. Kanto al. 13-37
LT-06213 Vilnius
Lithuania

E-mail: mante_lenkaityte@yahoo.com